Received: May 1, 2026; Revised: June 10, 2026; Accepted: June 11, 2026;
วันที่รับบทความ: 1 พฤษภาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 10 มิถุนายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 11 มิถุนายน 2569;

วันมหาสงกรานต์: พัฒนาการความเชื่อสู่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ

MAHA SONGKRAN DAY: THE EVOLUTION OF BELIEFS INTO AN INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE OF HUMANITY

พระครูสุตคุณวรากร ส่งสุข ภาแก้ว และพระฤทธิชัย จนฺทโชโต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย
Phrakru Sutthakhun Warakorn, Songsuk Phakaew and Phra Ritthichai Chanthochoto
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Loei Buddhist College, Loei, Thailand
Corresponding Author E-mail: boonyalis2515.mi@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์และเผยแพร่คุณค่าทางวัฒนธรรมของประเพณีสงกรานต์ ซึ่งเป็นการผสมผสานความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) และศาสนาพุทธให้คงอยู่สืบไป และเพื่อส่งเสริมให้สังคมไทยและนานาชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีสงกรานต์จนได้รับการขึ้นทะเบียนจาก UNESCO เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ เนื้อหาของบทความมุ่งวิเคราะห์พัฒนาการทางความเชื่อที่มีการผสมผสานระหว่างคติศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ที่เน้นการคำนวณวันขึ้นปีใหม่ตามหลักโหราศาสตร์และการโคจรของพระอาทิตย์เข้าสู่ราศีเมษ กับคติศาสนาพุทธที่มุ่งเน้นการปฏิบัติตนผ่านพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การสรงน้ำพระ และการแสดงความกตัญญูกตเวทิตาต่อบรรพบุรุษและผู้อาวุโส รวมถึงการสะท้อนภาพวิถีชีวิต ค่านิยม และความสามัคคีร่วมกันของคนในสังคมผ่านบทบาทของน้ำและกรณีศึกษาการสาดน้ำแบบวัฒนธรรมไทย-อีสาน บทสรุปของบทความชี้ให้เห็นว่าความเป็นมาและอัตลักษณ์ที่จับต้องไม่ได้อันโดดเด่นนี้ ส่งผลให้ประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทยได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติอย่างเป็นทางการ พร้อมกันนี้ บทความได้นำเสนอองค์ความรู้และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายว่า ภาครัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายเชิงรุกในการอนุรักษ์ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในระดับชุมชน และบูรณาการความรู้สู่เยาวชนเพื่อสืบสานอัตลักษณ์ดั้งเดิมให้สอดคล้องกับแนวทางสากลสืบไป

คำสำคัญ: มหาสงกรานต์, ความเชื่อ, ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

Abstract

The objectives of this academic article were presented to outline guidelines for preserving and disseminating the cultural values of the Songkran tradition, by which the beliefs of Brahmanism (Hinduism) and Buddhism were integrated to ensure its perpetuity; and to

promote national and international awareness regarding the significance of the Songkran festival, which eventually was inscribed by UNESCO as an Intangible Cultural Heritage of Humanity. Cultural developments evolved from intertwined beliefs were focused and analyzed within the content, synthesizing Brahmanical (Hindu) astrological concepts regarding the sun's transition into Aries as the New Year mark, with Buddhist practices centered on merit-making, monk and Buddha statue bathing rituals, and expressions of gratitude toward ancestors and elders. Furthermore, the community's way of life, values, and social solidarity were illustrated through the role of water and a case study of water-splashing practices in Thai-Isan culture. In the conclusion of the article, it was indicated that the unique history and intangible identity of this tradition directly resulted in the official declaration of the Songkran festival in Thailand as an Intangible Cultural Heritage of Humanity by UNESCO. Along with this finalization, body of knowledge and policy recommendations were offered, suggesting that proactive conservation policies, the promotion of creative activities at the community level, and the integration of cultural knowledge into the youth generation should be established by the government and relevant sectors in order to sustain the traditional identity in alignment with international standards.

Keywords: Maha Songkran, Belief, Cultural Wisdom

บทนำ

ความเชื่อคือการยอมรับซึ่งซ่อนอยู่ในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีทั้งผลดีและผลร้าย โดยที่สังคมให้การยอมรับและเคารพยำเกรงแม้ไม่สามารถพิสูจน์ได้จริงตามหลักเหตุผล สำหรับสังคมไทย ปัญญา บริสุทธิ์ (2529) ชี้ให้เห็นว่า แม้คนไทยส่วนใหญ่จะนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ในทางขนบประเพณียังคงผสานความเชื่ออื่นไว้ เช่น โชคลาง ผีสาง เทวดา และคติของศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) จนเกิดเป็นพิธีกรรมที่หล่อหลอมรวมกันอย่างกลมกลืน ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งสืบทอดมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ และเริ่มปรากฏการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนจากการรับอารยธรรมตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4 สอดคล้องกับ บำรุง คำเอก (2558) ที่กล่าวว่า ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมาอย่างเนิ่นนานตั้งแต่วันก่อนประวัติศาสตร์ สุโขทัย และอยุธยา จนถึงสมัยรัชกาลที่ 1 ที่ทรงฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและพระราชพิธีโดยโปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์กลับมารับราชการในราชสำนัก หลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น จารึกภาษาสันสกฤตและทมิฬที่พบในไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 ยืนยันได้ว่า ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ต่างมีบทบาทร่วมกันอย่างมีนัยสำคัญต่อพัฒนาการทางวัฒนธรรมในประเทศไทย ทั้งในมิติของภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย ศิลปกรรม จริยธรรม ตลอดจนการจัดระเบียบทางสังคมและระบบความเชื่อมาจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ภูมิปัญญา (Wisdom) คือ พื้นความรู้ ความสามารถ และความเชื่อของปวงชนที่สังคมยอมรับ ร่วมใจเข้าใจ และนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ในทรรศนะของ เสรี พงศ์พิศ (2548) อธิบายว่า ภูมิปัญญาคือศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตที่สั่งสมและสืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดย "ภูมิปัญญา

ที่เป็นศาสตร์" หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต การทำมาหากิน และการอยู่ร่วมกันในสังคม ส่วน "ภูมิปัญญาที่เป็นศิลป์" คือ ความรู้ที่มีคุณค่า ความดี และความงาม อันถูกกลั่นกรองขึ้นด้วยจิตวิญญาณและญาณทัศนะ

สำหรับคำว่า วัฒนธรรม เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2538) นิยามว่าเป็นวิถีการดำเนินชีวิต (Way of life) รูปแบบพฤติกรรม และผลงานทั้งมวลที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อส่งต่อสืบทอดกันมา ซึ่งสอดคล้องกับ นิธิ เอี่ยวศรีวงศ์ (2534) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่มีพลังกำหนดวิถีชีวิตและย่อมมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมทางสังคมอยู่เสมอ

นอกจากนี้ ยศ สันตสมบัติ (2548) ได้จำแนกอัตลักษณ์และความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ ดังนี้ 1) เป็นความคิดร่วมและค่านิยมทางสังคม (Shared ideas): ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานพฤติกรรมให้คนในสังคมสอดคล้องต้องกันและคาดเดากันได้ 2) เป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is learned): เปรียบเสมือนมรดกทางสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน 3) มีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol): พฤติกรรมและการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ล้วนผูกโยงและขับเคลื่อนผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ 4) เป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา: ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐาน วางกฎเกณฑ์ให้สังคมทำงานอย่างเป็นระบบ และช่วยในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อความอยู่รอด 5) เป็นกระบวนการกำหนดนิยามความหมาย: เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้กำหนดคุณค่าและความหมายให้กับชีวิตรวมถึงสิ่งแวดล้อมรอบตัว และ 6) เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง: มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจเป็นผลโดยตรงมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือ มรดกทางสังคมที่กลุ่มคนสั่งสมและสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เป็นองค์รวมความรู้ ค่านิยม และคติความเชื่อที่เป็นตัวกำหนดมาตรฐานพฤติกรรมของคนในวัฒนธรรมเดียวกัน โดยมีลักษณะที่ไม่หยุดนิ่งและปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัยอยู่เสมอ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนี้จึงครอบคลุมทั้งวิถีปฏิบัติ การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือและพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ชุมชนยอมรับร่วมกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ตน

ความเชื่อ

ความเชื่อ คือ การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นความจริง หรือเป็นสิ่งที่เราไว้ใจ ความจริงหรือความไว้วางใจที่เป็นรูปของความเชื่อนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นความจริง ที่ตรงตามหลักเหตุผล หรือหลักวิทยาศาสตร์ใดก็ได้ หลักของความเชื่อในทรรศนะของธวัช ปุณโณทก (2528) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง ใจยอมรับว่าจริง แต่ต้องมีความรู้ตัวและความเข้าใจ เป็นผลอันเนื่องมาจากความคิด และความรู้สึกของตัวเองเท่านั้น โดยไม่มีการพิสูจน์ เป็นทัศนคติของแต่ละบุคคล ในการที่จะยอมรับสิ่งที่ได้รู้ ได้เห็น โดยไม่ต้องการเหตุผลมาอธิบาย และเป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดี หรือผลร้ายต่อมนุษย์ หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับ และให้ความยำเกรง ส่วนทัศนีย์ ทานตวณิช (2523) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับ หรือการยึดมั่น เหตุผลนี้อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้ หรือไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่ง

นั้นให้เห็นจริงก็ได้ สอดคล้องกับ นันทนา ขุนภักดี (2530) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง สภาพที่บุคคลให้ความมั่นใจ เห็นคล้อยตาม และพร้อมที่จะปฏิบัติตามสิ่งหนึ่งสิ่งใด แล้วนำไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้ทราบเพื่อต้องการให้เกิดความมั่นใจ เห็นคล้อยตาม และปฏิบัติตามด้วย โดยไม่คำนึงว่าความเชื่อนั้น จะมีเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้ หรือไม่ก็ตาม และชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อของคน มีมูลเหตุมาจากความไม่รู้ เพราะความไม่รู้ จึงทำให้เกิดความกลัว เมื่อมีความกลัวแล้ว จึงคิดสร้างความเชื่อขึ้นมา เพื่อให้เป็นที่พึ่งทางใจ และวิมล จิโรจพันธุ์ และคณะ (2548) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อกันมา และมีผลต่อพฤติกรรมในการแสดงออกของบุคคล หรือกลุ่มคน โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

สรุปได้ว่า ความเชื่อเกิดจากการยอมรับเหตุการณ์ต่างๆ ว่าเป็นจริง มีอยู่จริง และมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดี หรือผลร้าย ต่อการดำรงชีวิตของตนเอง แม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า เป็นความจริงด้วยเหตุผลก็ตาม แต่เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มชน หรือสังคม ดังนั้น ความเชื่อ คือระดับสภาพจิตใจของบุคคล ที่มอบความไว้วางใจ ความเชื่อใจ หรือความเชื่อมั่นต่อบุคคล หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เหตุผลเหล่านี้ จึงมีอิทธิพลเหนือจิตใจของบุคคล และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา จนเกิดเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์นั่นเอง

มหาสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์เป็นกิจกรรมทางสังคมที่มีความเก่าแก่และสืบทอดมาแต่โบราณ ถือเป็นวัฒนธรรมร่วมของประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ไทย กัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนามตอนเหนือ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสงบสุขและขจัดความมัวหมองให้แก่จิตใจ ครอบครัว และสังคม พระมหาอนันต์ อนุตฺตโร (2562) ชี้ให้เห็นว่า วันสงกรานต์แฝงด้วยคุณค่าทางปรัชญาและจริยศาสตร์อันเป็นกิจวัตรในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ สะท้อนค่านิยมเรื่องความรัก ความสามัคคี ความเอื้ออาทร และความกตัญญูกตเวทิตา โดยใช้น้ำเป็นสื่อกลางในการเชื่อมสัมพันธไมตรี ความโดดเด่นของอัตลักษณ์อันเป็นสากลนี้ ส่งผลให้องค์การยูเนสโก (UNESCO) ประกาศขึ้นทะเบียนประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทยให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติอย่างเป็นทางการ

ในมิติของความหมาย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2564) และพระยาอนุมานราชธน (2532) ระบุตรงกันว่า "สงกรานต์" มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่า การก้าวขึ้น การผ่าน หรือการเคลื่อนย้าย ซึ่งหมายถึงปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่พระอาทิตย์โคจรผ่านเข้าสู่จักรราศีใดราศีหนึ่งในแต่ละเดือน เรียกว่า "สงกรานต์เดือน" ซึ่งจะมีทั้งหมด 12 สงกรานต์ในรอบปี แต่เมื่อพระอาทิตย์เคลื่อนย้ายจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ (รูปแกะ) จะเรียกชื่อพิเศษว่า "มหาสงกรานต์" อันหมายถึงการก้าวครั้งยิ่งใหญ่ เพราะนับเป็นการสิ้นสุดรอบ 12 เดือนและเริ่มต้นวันขึ้นปีใหม่ตามคติพราหมณ์ (ฮินดู) โดยเป็นการนับตามระบบสุริยคติ สอดคล้องกับทรรศนะของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (วัดประยุรวงศาวาส, 2567) ที่อธิบายว่า ในเดือนเมษายนพระอาทิตย์จะโคจรกลับมายังจุดเดิมและตั้งฉากตรงหัวของเราที่สุด คนโบราณจึงสังเกตกลุ่มดาวรูปแกะ (ราศีเมษ) อันเป็นเส้นทางเดินของพระอาทิตย์ และกำหนดให้ช่วงเวลานี้เป็นวันเปลี่ยนผ่านศักราช

การเฉลิมฉลองเทศกาลมหาสงกรานต์ในประเทศไทยตามปกติจะประกอบด้วย 3 วันสำคัญ ได้แก่

1. วันมหาสงกรานต์ (13 เมษายน): วันเริ่มต้นเทศกาล เป็นวันที่พระอาทิตย์สิ้นสุดการโคจรในรอบปีและก้าวเข้าสู่ราศีเมษ

2. วันเนา (14 เมษายน): หมายถึง "วันอยู่" หรือวันว่าง เป็นวันที่พระอาทิตย์เคลื่อนย้ายเข้าสู่ราศีตั้งต้นและสถิตอยู่อย่างเข้าที่เรียบร้อยแล้ว

3. วันเถลิงศก (15 เมษายน): วันสุดท้ายของเทศกาล ถือเป็นวันเปลี่ยนจุลศักราชและเริ่มต้นศกใหม่ โดยคำนวณตั้งแต่วันที่พระอาทิตย์โคจรขาดจากราศีเมษมาแล้วอย่างน้อย 1 องศา

สรุปได้ว่า ประเพณีมหาสงกรานต์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมประจำชาติที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นและได้รับความสนใจจากชาวต่างชาติทั่วโลก ขนบธรรมเนียมนี้ก่อกำเนิดขึ้นจากรากฐานความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาทั้งศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ซึ่งหล่อหลอมจนเกิดเป็นแนวปฏิบัติและอุปกรณ์ในการดำเนินกิจกรรมที่มีเนื้อหาสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. สาดสี: สงกรานต์แบบพราหมณ์ (ฮินดู)

1.1 ความเป็นมาและคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู)

พระมหาเกรียงศักดิ์ กิตฺติปุญฺโญ (2565) อธิบายว่า ศาสนาฮินดูเริ่มต้นขึ้นเมื่อชาวอารยะอพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ มีคัมภีร์ทางศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดเรียกว่า "พระเวท" (ประกอบด้วย ฤคเวท สามเวท ยชุรเวท และอาถรรพเวท) ซึ่งเชื่อว่าเป็น "ศรุติ" หรือสิ่งที่ฤษีผู้มีญาณวิเศษได้ยินมาโดยตรงจากพระเป็นเจ้า ศาสนาฮินดูจึงสืบทอดมาโดยไม่มีพระศาสดา และมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า "สนาตนธรรม" อันหมายถึงศาสนาที่มีมาแต่นิรันดร์กาล

ในมิติความเชื่อ วิภาวี ฝ้ายเทศ (2567) ระบุว่า ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเชื่อว่า "พรหม" เป็นศูนย์รวมและเป็นต้นกำเนิดแห่งวิญญาณทั้งปวง วิญญาณที่แยกออกมาจะเวียนว่ายตายเกิดไปอุบัติในร่างใหม่ตามอำนาจของกรรม ทั้งกรรมดีและกรรมชั่วคละเคล้ากันไป จนกว่าจะสามารถเข้าถึงการไม่กระทำกรรม หรือ "อกรรม" เพื่อกลับคืนสู่พรหมหรือปรมาตมัน อันเป็นการหลุดพ้นจากวัฏสงสารที่เรียกว่า "โมกษะ"

1.2 เทศกาลโฮลี (Holi): สงกรานต์แห่งสีสันและการเปลี่ยนผ่านปีใหม่

กิตติพงศ์ บุญเกิด (2559) และเอฟวีนิว อินเตอร์ แทรเวิล กรุ๊ป (2567) ชี้ให้เห็นว่า คติการเฉลิมฉลองปีใหม่และส่งท้ายปีเก่าของอินเดียสะท้อนชัดเจนผ่าน "เทศกาลโฮลี" (Holi) หรือเทศกาลแห่งสีสัน (ผาลคุนีปูรณิมา รังโคตสวะ หรือวสันโตตสวะ) ซึ่งจะจัดขึ้นเป็นเวลา 2 วัน ในช่วงฤดูใบไม้ผลิที่ว่างเว้นจากการทำเกษตรกรรม (ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ตามปฏิทินจันทรคติฮินดู หรือราวเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม)

เป้าหมายหลักของเทศกาลคือการปัดเป่าความทุกข์และอุปสรรคออกจากชีวิตเพื่อต้อนรับสิ่งดี ๆ ในศกใหม่ โดยชาวอินเดียจะใช้ผงสีมาสาดใส่กันอย่างสนุกสนานแทนการสาดน้ำ พร้อมทั้งแสดงไมตรีจิตต่อกันด้วยการสวมกอดเพื่อกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัวและมิตรสหาย รวมถึงปรับความเข้าใจในกลุ่มผู้ที่เคยขัดแย้งกัน ในตอนพลบค่ำของวันแรกจะมีการจุดไฟกองใหญ่เพื่อทำพิธีบูชาถวายแด่พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ ซึ่งกองไฟนี้เป็นสัญลักษณ์ของการเผาไหม้ความชั่วร้ายและการเริ่มต้นชีวิตใหม่

1.3 ตำนานความเกี่ยวเนื่องของเทศกาลโฮลี

เทศกาลโฮลีถูกเชื่อมโยงกับอนามธรรมและตำนานดั้งเดิมที่หลากหลาย โดยมีตำนานหลัก 2 ประการ ได้แก่

1.3.1 ตำนานการเผานางโฮลิกา (ธรรมะชนะอธรรม): อสูรหิรัณยกศิปู ผู้ได้รับพรให้ไม่มีสิ่งใดฆ่าตายได้ง่าย ๆ ต้องการให้ทุกคนบูชาตนเอง แต่ "ประหลาด" ผู้เป็นบุตรชายกลับยึดมั่นบูชาเพียงพระวิษณุ พญาสูรจึงวางแผนฆ่าบุตรด้วยการให้เข้ากองไฟพร้อมกับ "นางโฮลิกา" น้องสาวผู้มีพรพิเศษไฟไม่ระคายผิว ทว่าพรของนางมีเงื่อนไขว่าต้องเข้ากองไฟเพียงลำพัง เมื่อเข้าพร้อมผู้อื่นนางจึงถูกไฟคลอกจนถึงแก่ความตาย ส่วนประหลาดรอดชีวิตด้วยแรงศรัทธาต่อพระวิษณุ พิธีรอบกองไฟในเทศกาลโฮลีจึงเป็นการระลึกถึงเหตุการณ์นี้เพื่อย้ำเตือนว่าธรรมะย่อมชนะอธรรม

1.3.2 ตำนานพระกฤษณะกับนางราธา: เล่าถึงความรักและการละเล่นอย่างสนุกสนานระหว่างพระกฤษณะผู้มีผิวพรรณคล้ำกับนางราธาสาวเลี้ยงวัวผู้มีผิวขาว พระกฤษณะเกิดความอิจฉาผิวพรรณของนาง มารดาจึงแนะนำให้เขาเซ่นผงสีสาดใส่นางราธา จนเกิดเป็นประเพณีสาดสีสืบต่อกันมา

ทั้งนี้ ผงสีดั้งเดิมที่ใช้ในเทศกาลโฮลีนี้สกัดจากธรรมชาติ (เช่น ขมิ้น สะเดา ใบมะตูม) จึงปลอดภัยต่อร่างกาย แต่ในปัจจุบันนิยมใช้แป้งทำอาหารผสมกับสีผสมอาหารแทนเพื่อรองรับผู้ร่วมงานที่มากขึ้น

1.4 สถานที่ฉลองและคตินิยมในแต่ละภูมิภาค

การเฉลิมฉลองเทศกาลโฮลีมีลักษณะเฉพาะตามแต่ละท้องถิ่นของอินเดีย ดังนี้

1.4.1 เดลี (Delhi): นิยมจัดงานอย่างคึกคักตามท้องถนนและย่านการค้า มีการเปิดดนตรี เต้นรำ และสาดผงสีร่วมกันตลอดทั้งวัน

1.4.2 รัฐปัญจาบ (Punjab): เรียกเทศกาลนี้ว่า Hola Mohalla จัดขึ้นหลังจากวันโฮลี โดยชาวปัญจาบจะเน้นการเดินขบวนพาเหรดแต่งกายเต็มยศและแสดงศิลปะป้องกันตัว เช่น การฟันดาบ เพื่อโชว์ความแข็งแกร่งของร่างกายมากกว่าการสาดสี

1.4.3 รัฐเบงกอลตะวันตก (West Bengal): เรียกในชื่อ Basant Utsav (เทศกาลฤดูใบไม้ผลิ) หนุ่มสาวจะสวมเสื้อผ้าสีสันสดใส ทัดมาลัยดอกไม้ ร้องเพลงเต้นรำพื้นเมือง และอัญเชิญแห่รูปปั้นพระกฤษณะและนางราธาไปตามท้องถนนท่ามกลางการสาดสี

สรุปได้ว่า เทศกาลโฮลี (Holi) คือประเพณีเฉลิมฉลองรื่นเริงและส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ตามความเชื่อในศาสนาฮินดู สันนิษฐานได้ว่า ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับอิทธิพลและการส่งทอดทางวัฒนธรรมดังกล่าวมา โดยได้ทำการปรับเปลี่ยนแปรสภาพจากการละเล่นสาดผงสีดั้งเดิมของอินเดีย (ซึ่งมีจุดเริ่มจากตำนานการสาดสีของพระกฤษณะและนางราธา) ให้เข้ากับสภาพภูมิอากาศท้องถิ่น กลายมาเป็นการสาดน้ำใส่กันในเทศกาลมหาสงกรานต์ปัจจุบัน

2. สาดน้ำ: สงกรานต์แบบพุทธ

2.1 ตำนานสงกรานต์เชิงพุทธศาสตร์และปริศนาธรรม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงบันทึกไว้ในพระราชนิพนธ์ พระราชพิธีสิบสองเดือน (2503) โดยอ้างอิงหลักฐานจารึกแผ่นศิลาประจำรูปเขียนที่วัดพระเชตุพนฯ และพระบาลีฝ่ายรามัญถึงตำนานสงกรานต์ว่า มีเศรษฐีผู้หนึ่งบวงสรวงขอบุตรต่อพระอาทิตย์ พระจันทร์ และเทพประจำต้นไทรริมฝั่งน้ำ พระไทรเกิดความกรุณาจึงนำความกราบทูลพระอินทร์ โปรดให้ธรรมบาลเทวบุตรลงมาปฏิสนธิคลอดออกมานามว่า "ธรรมบาลกุมาร" ผู้เป็นเด็กอัจฉริยะวัย 7 ขวบ ที่เรียนจบไตรเพทและสามารถฟังภาษานกได้อย่างเชี่ยวชาญ

ต่อมาท้าวกบิลพรหมได้เสด็จลงมาลองภูมิปัญญา โดยตั้งคำถาม 3 ข้อเพื่อเอาชีวิตเป็นเดิมพันว่า "ราศีของมนุษย์ในเวลาเช้า เที่ยง และค่ำ อยู่ที่ใด" ธรรมบาลกุมารแก้ปัญหาไม่ได้จนเหลือเวลาเพียง 1 วัน จึงหลบออกจากปราสาทไปนอนพักใต้ต้นตาล และได้แอบฟังนกอินทรีคู่หนึ่งสนทนาไขปริศนาธรรมจนจำได้ขึ้นใจว่า

ตอนเช้า: ราศีอยู่ที่ "หน้า" มนุษย์จึงต้องล้างหน้าในทุกเช้า

ตอนเที่ยง: ราศีอยู่ที่ "อก" มนุษย์จึงต้องนำเครื่องหอมมาประพรมที่อก

ตอนค่ำ: ราศีอยู่ที่ "เท้า" มนุษย์จึงต้องล้างเท้าก่อนเข้านอน

เมื่อธรรมบาลกุมารตอบคำถามได้ถูกต้องตามกำหนด ท้าวกบิลพรหมจึงต้องยอมรับความพ่ายแพ้จากการแพ้พนันขันต่อด้วยปริศนาโดยการตัดเศียรตนเองตามสัญญา แต่เนื่องจากพระเศียรมีฤทธิ์ร้ายแรงหากตกดินจะเกิดไฟไหม้โลก โยนขึ้นฟ้าฝนจะแล้ง ทิ้งลงมหาสมุทรน้ำจะแห้ง จึงรับสั่งให้ธิดาทั้ง 7 องค์ (ซึ่งทำหน้าที่เวียนเป็นนางสงกรานต์ประจำวันในแต่ละปี ได้แก่ ทุงษะเทวี โคราดเทวี รากษสเทวี มัณฑาเทวี กิริณีเทวี กิมิทาเทวี และมโหธรเทวี) นำพานมารองรับพระเศียร แล้วอัญเชิญไปประดิษฐานไว้ในถ้ำคันธุรลี เขาไกรลาส เมื่อครบรอบ 365 วัน โลกสมมติว่าเป็นหนึ่งปีสงกรานต์ ธิดาทั้ง 7 จะผลัดเวรกันมาอัญเชิญพระเศียรออกแห่ประทักษิณรอบเขาพระสุเมรุทุกปี

2.2 บทบาทและคุณลักษณะทางจริยศาสตร์ของน้ำ

น้ำเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตบนโลก ในมิติทางวัฒนธรรม ประกาศิต ประกอบผล และจิระศักดิ์ สังเมฆ (2562) วิเคราะห์ว่า น้ำคืออัตลักษณ์หลักที่สะท้อนคุณค่าความดีงามอันเป็นปรัชญาแฝงในประเพณีสงกรานต์ โดยจำแนกคุณสมบัติพิเศษของน้ำไว้หลายมิติ อาทิ ความใสสะอาดที่สื่อถึง "น้ำใสใจจริง", ความสามัคคีประสานเป็นเนื้อเดียวกันตัดไม่ขาด, ความสม่ำเสมอซื่อตรง และความถ่อมตนที่ไหลลงสู่ที่ต่ำเสมอ

สรุปได้ว่า ประเพณีการรดน้ำและสาดน้ำในช่วงฤดูร้อน มิได้มีเพียงวัตถุประสงค์เพื่อคลายความร้อนทางกายภาพเท่านั้น แต่ในทางธรรม "น้ำ" เป็นสัญลักษณ์แทน "พระธรรม" ที่ทำหน้าที่ดับกระหาย คลายความร้อนรุ่มภายในจิตใจอันเกิดจากไฟแห่งกิเลส (ราคะ โทสะ โมหะ) และขจัดมลทินความมัวหมองเพื่อให้สังคมเกิดความสงบร่มเย็น

2.3 น้ำพระพุทธมนต์กับการขจัดภัยพิบัติในพุทธกาล

ตามหลักฐานในอรรถกถา ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ ชื่อ "ปรมัตถโชติกา" และทรรศนะของ สุชาติ บุษย์ชญานนท์ (2561) ระบุว่า การทำน้ำพระพุทธมนต์เกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยพุทธกาล คราวกรุงเวสาลี (หรือไพศาลี) เกิดทุพภิกขภัย ฝนแล้งข้าวยากหมากแพง ซากศพเกลื่อนเมืองจนเกิดอมนุษย์ภัยและโรคระบาด (พยาธิภัย) เบียดเบียน ประชาชนล้มตายเป็นอันมาก พวกเจ้าลิจฉวีจึงกราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์เสด็จมาโปรด

พระบรมศาสดารับสั่งให้พระอานนท์เรียนเอา "รัตนสูตร" เจริญมนต์พุทธอธิษฐาน และประคองบาตรของพระองค์ตักน้ำเดินจาริกประพรมน้ำพระพุทธมนต์ไปทั่วพระนคร หยดน้ำมนต์ส่งผลให้อุปัทวะ ปีศาจ และโรคภัยสิ้นสูญไป ประชาชนกลับมาแข็งแรงและเกิดศรัทธาบรรลุมรรคผลประกาศตนเป็นพุทธมามกะเป็นอันมาก คตินี้จึงส่งอิทธิพลให้ชาวพุทธไทยนิยมนำน้ำอบน้ำหอมไปสรงน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ และรดน้ำขอพรซึ่งกันและกันเพื่อสิริมงคลและขจัดโรคภัยต้อนรับวันปีใหม่

2.4 กรณีศึกษา: วิถีสงกรานต์และบทบาทของน้ำในวัฒนธรรมไทย-อีสาน

ข้อมูลจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2564) ระบุว่า ประเพณีสงกรานต์ของภาคอีสานเรียกว่า "บุญสรงน้ำ" หรือ "บุญเดือน 5" ซึ่งเป็นจารีตประเพณีหนึ่งใน "ฮีตสิบสอง" (จารีตประเพณีสิบสองเดือน) โดยมีศูนย์รวมกิจกรรมหลักที่มีวัดและพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลาง 6 ประการ ได้แก่

1) การสรงน้ำพระพุทธรูป: เรียกว่า "มื้อเอาพระลง" พระสงฆ์จะเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐาน ณ หอแจก (ศาลาโรงธรรม) หรือหอสรงชั่วคราว ชาวบ้านใช้น้ำสะอาดผสมน้ำอบน้ำส้มป่อยและขมิ้นประพรม โดยบางท้องถิ่นมีการใช้ "ฮางฮด" (รางไม้แกะสลักรูปพญานาค) และ "กงพัด" (จักรกลน้ำหมุน) เพื่อให้น้ำไหลรดพระพุทธรูปอย่างสละสลวย

2) การสรงน้ำผู้อาวุโสและการทำบุญอุทิศ: แสดงความกตัญญูดำหัวผู้ใหญ่ในครอบครัวและชุมชน พร้อมมีพิธี "ชักอนิจจา" (ชักผ้าบังสุกุล) อุทิศส่วนกุศลและรดน้ำอัฐิธาตุของบรรพบุรุษตามเจดีย์

3) การสรงน้ำเครื่องค้ำของคูณ: การนำสิ่งมงคลหรือเครื่องรางของขลังประจำเรือน (เช่น งาช้าง เขาสัตว์ ตะกรุด) มาฮดสรงน้ำเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขและความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเรือน

4) พิธีสวดไชยมงคล: นิมนต์พระสงฆ์สวดมงคลสูตรที่ผ่านไชย (ปะรำพิธี) กลางหมู่บ้านรวม 7 คืน พร้อมตั้งบาตรน้ำมนต์ 7 ใบ เมื่อครบกำหนด พระสงฆ์จะเดินสวดไชยมงคลรอบหมู่บ้านพร้อมประพรมน้ำมนต์ และชาวบ้านจะหว่านกรวดทรายขับไล่สิ่งอัปมงคลออกจากชุมชน

5) การก่อเจดีย์ทราย (กองปะทาย): ชาวบ้านร่วมกันนำทรายเข้าวัดเพื่อก่อเป็นพระเจดีย์หรือรูปพญานาค ประดับด้วยธงดอกไม้ถวายเป็นพุทธบูชา ชุมชนที่อยู่ใกล้แม่น้ำนิยมไปจัดกิจกรรมร่วมกันที่หาดทรายชายแม่น้ำพร้อมทำบุญเลี้ยงพระ

6) การละเล่นสาดน้ำ: ในอดีตนิยมเล่นสาดน้ำกันตลอด 1 เดือนเต็ม (ตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ถึง เดือน 6) เล่นกันทุกกลุ่มตั้งแต่วันรุ่นไปจนถึงพระภิกษุสามเณร โดยมีคติความเชื่อโบราณว่า

เปรียบเสมือนนาคเล่นน้ำ หากปีใดไม่มีการละเล่นสาดน้ำฝนฟ้าจะไม่ตกต้องตามฤดูกาล การสาดน้ำจึงเป็นสื่อนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของดินฟ้าอากาศ

สรุปได้ว่า การสาดน้ำในเทศกาลสงกรานต์ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่คนไทยทุกคนร่วมเป็นเจ้าของ ซึ่งได้รับการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และสืบทอดมาตามวิถีชีวิตของสังคมไทยอย่างยาวนาน จนกลายเป็นประเพณีอันงดงามที่สร้างความภาคภูมิใจ และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล นอกจากนี้ สงกรานต์ยังถือเป็นเทศกาลเฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่ไทยที่มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง โดยมี "วัด" เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการทำกิจกรรมร่วมกัน ดังนั้น ในเทศกาลนี้ชาวไทยจึงนิยมเข้าวัดเพื่อประกอบพิธีทางศาสนาและสืบสานประเพณีดั้งเดิม เช่น การทำบุญตักบาตร การสรงน้ำพระ และการก่อพระเจดีย์ทราย ซึ่งสะท้อนถึงความสนุกสนานและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในท้องถิ่น

2.5 การขึ้นทะเบียนโดยมติของยูเนสโก (UNESCO)

ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การยูเนสโก (UNESCO) เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2492 เป็นสมาชิกลำดับที่ 48 มีเป้าหมายหลักเพื่อส่งเสริมสันติภาพและความร่วมมือของนานาชาติผ่านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม โดยเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2566 ณ เมืองคาซาเน สาธารณรัฐบอตสวานา ในการประชุมคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ครั้งที่ 18 องค์การยูเนสโกได้พิจารณาประกาศขึ้นทะเบียน "สงกรานต์ปีใหม่ไทย" (Songkran in Thailand, Traditional Thai New Year Festival) ให้เป็นรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) อย่างเป็นทางการ (UNESCO, 2023)

คุณค่าอันเป็นสากลที่ยูเนสโกยกย่องเน้นย้ำถึงความเด่นชัดในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความผูกพันกับการใช้น้ำเป็นแกนหลัก 5 แง่มุม ได้แก่

1. การชะล้างความโชคร้ายในอดีตและขอพรความเจริญรุ่งเรืองในปีใหม่
2. การกลับมาอยู่ร่วมกันของสถาบันครอบครัว
3. การแสดงความเคารพนับถือต่อผู้อาวุโสและบรรพบุรุษ
4. การทำบุญตักบาตรและการสืบทอดศาสนา
5. การสร้างความร่วมมือ ความสามัคคี และการให้อภัยร่วมกันในชุมชน

บทสรุป

เทศกาลสาดน้ำ หรือสงกรานต์ และเทศกาลสาดสี หรือโฮลี เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อทางศาสนา หรือความศรัทธาในแต่ละศาสนา ส่วนในพระพุทธศาสนา เป็นการแสดงถึง ความเคารพ และความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และผู้อาวุโส รวมทั้งธรรมเนียมปฏิบัติในการขึ้นปีใหม่ (วันมหาสงกรานต์) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีร่วมกัน ซึ่งมีหลายประเทศ เช่น พม่า เขมร ลาว อินเดีย ศรีลังกา บังกลาเทศ เนปาล เป็นต้น ส่วนในประเทศไทยได้รวบรวมข้อมูลทางคติชน ผ่านตำนาน เรื่องเล่าของเทศกาลไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็น

หลักฐานสำคัญในการเล่นสงกรานต์มาอย่างยาวนาน และจนนำไปสู่การยอมรับของยูเนสโก (UNESCO) และได้ประกาศขึ้นทะเบียนสงกรานต์ ในประเทศไทย ให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติที่จับต้องไม่ได้ ณ ปัจจุบัน การเล่นสงกรานต์ในประเทศไทย ทั่วโลกรู้จักประเพณีการเล่นสาดน้ำนี้ ดังนั้น พอถึงเดือนเมษายน ของทุกปีช่วงใกล้เทศกาล ก็จะมีนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ เข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่งสร้างรายได้เข้าประเทศไทยได้อย่างมหาศาล และสร้างความภาคภูมิใจให้คนไทยเป็นอย่างมากสิ่งเหล่านี้ เกิดจากพุทธศาสนา และเกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของคนในชาตินั่นเอง

จากการศึกษา วันมหาสงกรานต์ของประเทศไทยเป็นผลจากการผสมผสานความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) และศาสนาพุทธอย่างชัดเจน โดยศาสนาพราหมณ์ให้ความสำคัญกับการคำนวณวันขึ้นปีใหม่ตามโหราศาสตร์ ส่วนศาสนาพุทธเน้นการทำบุญ ตักบาตร และการแสดงความกตัญญูต่อผู้ใหญ่ ส่งผลให้ประเพณีสงกรานต์มีทั้งมิติทางศาสนาและสังคมควบคู่กัน นอกจากนี้ ประเพณีสงกรานต์ยังสะท้อนถึงวิถีชีวิต ค่านิยม และเอกลักษณ์ของสังคมไทย เช่น ความเคารพผู้ใหญ่ การรวมตัวของครอบครัว และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในชุมชน จึงเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมีความหมายต่อคนไทยมาอย่างยาวนาน ด้วยคุณค่าดังกล่าว ทำให้ UNESCO พิจารณาขึ้นทะเบียนสงกรานต์ของประเทศไทยเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ เพื่อยืนยันถึงความสำคัญในระดับสากล และส่งเสริมการอนุรักษ์สืบทอดประเพณีนี้ต่อไปในอนาคต

องค์ความรู้ที่ได้รับ

1. ความเข้าใจในรากเหง้าและพัฒนาการทางความเชื่อ: ได้เข้าใจอย่างลึกซึ้งว่าประเพณีสงกรานต์เกิดจากกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่กลมกลืน ระหว่างคติโหราศาสตร์ของศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ในการคำนวณวันขึ้นปีใหม่กับการโคจรของพระอาทิตย์ และพิธีกรรมเชิงจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธ จนหล่อหลอมเป็นเอกลักษณ์และแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของสังคมไทย

2. การตระหนักในคุณค่าทางสังคมและวิถีชุมชน: ได้เล็งเห็นถึงคุณค่าอันดีงามของประเพณีสงกรานต์ที่ซ่อนอยู่ภายใต้การใช้น้ำเป็นสื่อกลาง ซึ่งสะท้อนภาพค่านิยมของคนในสังคม ทั้งในมิติของความกตัญญูกตเวทิตาต่อบรรพบุรุษและผู้สูงอายุ การรวมตัวกันของครอบครัว ตลอดจนการสร้างความสมานฉันท์ความเอื้ออาทร และความสามัคคีร่วมกันในชุมชน

3. ความตระหนักในมิติวัฒนธรรมระดับสากล: ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดประเพณีสงกรานต์ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ซึ่งได้รับการยกย่องและขึ้นทะเบียนในระดับโลกโดยองค์การยูเนสโก (UNESCO) อันสร้างความภาคภูมิใจและขับเคลื่อนคุณค่าทางวัฒนธรรมไทยสู่สากล

4. แนวทางการประยุกต์ใช้และการสืบสานอย่างยั่งยืน: ได้รับแนวทางและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบูรณาการองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมประเพณีสงกรานต์ผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในระดับท้องถิ่น เพื่อ

ขับเคลื่อนอัตลักษณ์ดั้งเดิมให้สอดรับกับบริบทของสังคมสมัยใหม่และแนวทางสากลได้อย่างยั่งยืน โดยไม่สูญเสียรากเหง้าดั้งเดิมไป

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2564). *ประเพณีสงกรานต์.* องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

กิตติพงศ์ บุญเกิด. (2559). *สาดน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย : เทศกาลโฮลี สงกรานต์สีในอินเดีย.* พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2503). *พระราชพิธีสิบสองเดือน.* รุ่งเรืองรัตน์.

ทัศนีย์ ทานตวณิช. (2523). *คติชาวบ้าน.* มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ธวัช ปุณโณทก. (2528). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ.* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันทนา ขุนภักดี. (2530). *การวิเคราะห์ความเชื่อของชายไทยในสวัสดิรักษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นิธิ เอี่ยวศรีวงศ์. (2534). *ความหลากหลายของวัฒนธรรมไทย และการท้าทายใหม่.* สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

บำรุง คำเอก. (2558). อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. *Veridian E-Journal, Silpakorn University, 8*(2), 2243–2257. https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/45461/37604

ประกาศิต ประกอบผล และจิระศักดิ์ สังเมฆ. (2562). สงกรานต์ : ปริศนาธรรมแห่งตำนาน. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 9*(1), 164–178. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/var/article/view/186106/150001

ปัญญา บริสุทธิ์. (2529). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์วัฒนธรรมไทย สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2395.* สำนักพิมพ์ประกายพรึก. https://finearts.go.th/storage/contents/2023/01/file/Y3Sa282gE3muFVdkPAD0BV8dNkWNwwJWJjdldy0Q.pdf

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2567). *ประเพณีสงกรานต์* [วิดีโอ]. YouTube. https://www.youtube.com/watch

พระมหาเกรียงศักดิ์ กิตฺติปุญฺโญ. (2565). ปรัชญาศาสนาพราหมณ์-ฮินดู. *วารสารธรรมเพื่อชีวิต, 28*(2), 45–58. https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/article/view/1436/1269

พระมหาอนันต์ อนุตฺตโร. (2562). วิเคราะห์คุณค่าทางปรัชญาในประเพณีวันสงกรานต์. *วารสารวิจัยธรรมศึกษา, 2*(2), 8–17. https://so07.tci-thaijo.org/index.php/dsr/article/view/435/346

พระยาอนุมานราชธน. (2532). *เทศกาลสงกรานต์.* กรมศิลปากร.

ยศ สันตสมบัติ. (2548). *มนุษย์กับวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วัดประยุรวงศาวาส. (2567, 15 เมษายน). *พิธีสรงน้ำพระ งานสงกรานต์ ประจำปี 2567* [วิดีโอ]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=N9nSvJyRWQw

วิภาวี ฝ้ายเทศ. (2567). พินิจการประกอบสร้างความหมายทางอุดมการณ์ในละครโทรทัศน์ “บุพเพสันนิวาส” และ “พรหมลิขิต” ที่ส่งผลต่อการรื้อฟื้นวัฒนธรรมไทย. *วารสารภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย, 10*(1), 1–35. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/KUTH/article/view/270636/183444

วิมล จิโรจพันธุ์ ประชิด สกุณะพัฒน์ และอุดม เชยกีวงศ์. (2548). *ศิลปะและวัฒนธรรมไทย.* แสงดาว.

สุชาติ บุษย์ชญานนท์. (2561). ความเชื่อเรื่องน้ำพุทธมนต์สำหรับพุทธศาสนิกชน. *วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์, 5*(1), 89–102. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/Vanam_434/article/view/247720/167990

เสรี พงศ์พิศ. (2548). *วิธีทำและวิธีคิด แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน.* เจริญวิทย์ การพิมพ์.

เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2538). *การวัฒนธรรมศึกษา กระบวนการบริหารและจัดการวัฒนธรรม.* ประชาชน.

เอฟวีนิว อินเตอร์ แทรเวิล กรุ๊ป. (2567). *สงกรานต์แห่งอินเดีย*. http://www.avenue.co.th/content

UNESCO. (2023, December 6). *Songkran in Thailand, traditional Thai New Year festival*. UNESCO Intangible Cultural Heritage. https://ich.unesco.org/en/RL/songkran-in-thailand-traditional-thai-new-year-festival-01719